

Vývoj pěstování jarního ječmene

Jarní ječmen (*Hordeum vulgare* conv. *distichon* var. *nici*) je naší významnou tradiční jarní obilninou. Současně je také druhou nejpěstovanější obilninou v České republice, hned po ozimé pšenici. Patří k nejrozšířenějším druhům obilnin pěstovaných na našich polích. Je to dáno jeho důležitým využitím především ve sladařském průmyslu, pro který je základní surovinou. Nicméně je i významnou plodinou využívanou pro krmné a potravinářské účely.

Ing. Petr Vrtílek

působí v Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském v Národním odrůdovém úřadu.



V současné moderní rostlinné výrobě jsou obilniny stále klíčovou skupinou polních plodin pěstovaných na orné půdě. A právě jarní ječmen měl v minulosti a má i v současné době své nezastupitelné místo mezi obilninami, především mezi jarními, a to nejen v České republice, ale také v Evropské unii. Je důležitou komoditou jak v domácím, tak i v zahraničním obchodě. Avšak vývoj jeho osevních ploch a hektarových výnosů v České republice v posledních letech značně kolísá.

Článek pojednává o vývoji pěstování jarního ječmene v České republice v letech 1989 až 2019. Porovnává situaci osevních ploch a výnosů jarního ječmene v České republice, z dostupných dat Českého statistického úřadu (ČSÚ). Součástí článku je také porovnání vývoje osevních ploch a výnosů ječmene (jarního i ozimého) v Evropské unii od roku 1989 až do roku 2017 na základě údajů získaných ze statistické databáze FAO (Food and Agriculture Organization – Organizace pro výživu a zemědělství spojených národů) – FAOSTAT.

Pěstování ječmene v Evropské unii

Pěstování ječmene v zemích Evropské unie (EU) má dlouhodobou tradici. K největším pěstitelům v EU, co do výměry, patří Francie, Německo, Polsko, Španělsko a Velká Británie. I přesto dochází v EU od roku 1989 k určitému poklesu osevních ploch této plodiny. Dobře je to znázorněno v grafu 2, ve kterém je vidět, že osevní plocha ječmene se v letech 1989 až 1992 pohybovala nad 16 mil. ha. Nicméně od roku 1993 dochází postupně ke snižování až na necelých 12 mil. ha v roce 2017. V období let 1993 až 2017 se vyskytly i roky, kdy plochy rostly. Byl to rok 1997, kdy osevní plocha ječmene dosahovala přes 16 mil. ha, a také rok 2008, kdy se výše ploch ječmene v EU pohybovala na 14,5 mil. ha.

Naopak u výnosů ječmene v EU dochází v letech 1989 až 2017 k postupnému nárůstu. V roce 1989 dosahoval výnos ječmene v EU okolo 4 t/ha (4,03 t/ha), zatímco v posledním roce sledování, tedy v roce 2017, se pohyboval již na úrovni necelých 5 t/ha (4,85 t/ha). Přesto se objevily i výjimky, kdy výnos prudce klesl. Zásadním rokem byl rok 1992 s propadem na 3,38 t/ha, což byl nejnižší dosažený výnos ječmene v celém sledovaném období let 1989 až 2017. V roce 1993 však dochází ke zvýšení výnosu na 3,75 t/ha a v dalších dvou následujících letech (1994 a 1995) se výnos ječmene pohybuje okolo 3,60 t/ha. Od roku 1996 se výnos ječmene znovu dostává nad 4 t/ha. Výjimku však tvořily roky 2003 a 2005, kdy výnos činil pouze 3,96 t/ha. Nicméně po roce 2000 dochází i k vzestupu výnosu ječmene v EU nad úroveň 4,5 t/ha, a to v roce 2004 (4,68 t/ha), 2008 (4,53 t/ha) a především v období let 2013 až 2017, kdy výnos ječmene přesáhl dokonce přes 4,80 t/ha, kromě roku 2015. Právě v tomto roce bylo dosaženo výrazně nejvyššího výnosu ječmene v EU, a to přes 5 t/ha, přesněji 5,07 t/ha.

Pěstování jarního ječmene v ČR

V České republice je jarní ječmen společně s ozimou pšenicí nejvýznamnější, ale zároveň i velmi tradiční polní plodinou pěstovanou na orné půdě. Jeho pěstování má na našem území dlouholetou historii. Jeho místo v rostlinné produkci mezi ostatními plodinami, zvláště pak mezi jarními obilninami, je velmi stabilní, protože z ekonomického hlediska patří mezi plodiny s vysokou rentabilitou. V České republice se pak jarní ječmen pěstuje ve větší míře jako sladovník, který zaujímá přibližně 80 % plochy jarního ječmene, zatímco krmný jen okolo 20 %.

Osevní plochy

Před rokem 1990, přesněji v roce 1989, se osevní plocha jarního ječmene pohybovala na 357,8 tis. ha. V následujících dvou letech, a to 1990 a 1991, se jeho plocha naopak snížila pod 340 tis. ha. Nicméně od roku 1992 dochází ke skokovému navýšení osevních ploch jarního ječmene nad 430 tis. ha, jak je vidět na grafu 2. V roce 1992 činila jeho osevní plocha 438,4 tis. ha, v roce 1993 už 444,5 tis. ha a v roce 1994 dokonce 456,3 tis. ha. Tento trend však netrval příliš dlouho. Již v roce 1995 dochází k prudkému propadu jeho ploch na pouhých 368,1 tis. ha. Avšak v následujících dvou letech (1996 a 1997) se osevní plocha jarního ječmene skokově navýšila. V roce 1996 na 448,2 tis. ha a v roce 1997 dokonce na 489,4 tis. ha, což byla zároveň nejvyšší dosažená osevní plocha jarního ječmene ve sledovaném období let 1989 až 2019. Mezi lety 1998 až 2002 však znovu dochází k propadu jeho osevních ploch pod 400 tis. ha. Až v roce 2003 se jeho plocha opět zvýšila, a to na 451,1 tis. ha.

Toto zvýšení nicméně netrvalo dlouho. Již v roce 2004 se osevní plocha jarního ječmene pohybovala na 353,4 tis. ha a v roce 2005 na necelých 397 tis. ha (396,7 tis. ha). K opětovnému zvýšení, a to nad 400 tis. ha, dochází až v roce 2006, kdy jeho osevní plocha dosahuje přes 425,6 tis. ha. Zároveň to bylo v tomto roce také

naposled, kdy výměra jarního ječmene dosahovala takové vysoké úrovně, protože již ve třech následujících letech (2007 až 2009) postupně jeho osevní plocha poklesla z 369,2 tis. ha na 320,2 tis. ha. K ještě většímu propadu jeho ploch však docházelo v posledních deseti letech (2010 až 2019). Zatímco v roce 2010 dosahovala osevní plocha jarního ječmene 278,7 tis. ha, tak v roce 2014 už jen 247,6 tis. ha a v posledním roce sledování, v roce 2019, pouze necelých 212 tis. ha (211,9 tis. ha). Lze tedy říci, že tento propad osevních ploch jarního ječmene má v tomto desetiletém období spíše setrvalou tendenci. Výjimku nicméně tvořily roky 2012 (284,3 tis. ha), 2015 (261,4 tis. ha) a 2017 (230,5 tis. ha), ve kterých se jeho osevní plocha naopak mírně zvyšovala.

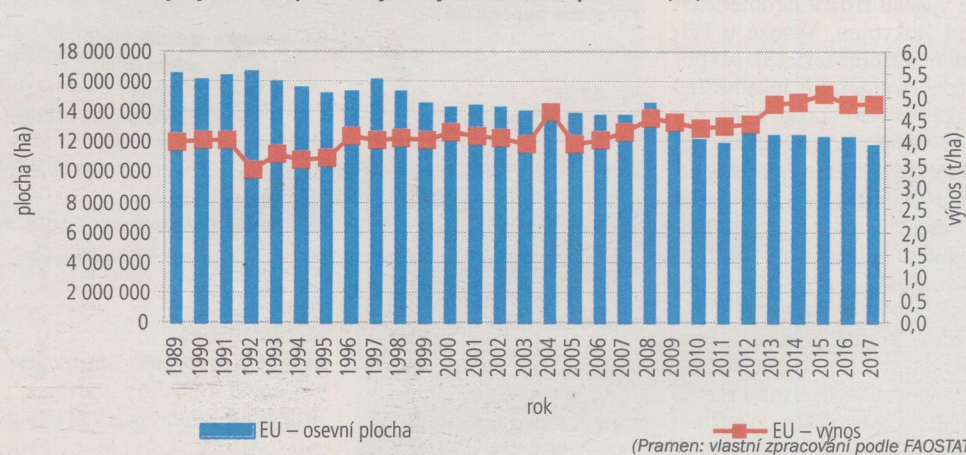
Výnosy v tuzemsku

Během období let 1989 až 2019 docházelo u vývoje výnosů jarního ječmene nejen k postupnému vzestupu, ale také i k náhlému poklesu. V roce 1989 činil výnos jarního ječmene 4,13 t/ha, zatímco v roce 1990 jeho výše dosáhla 5,44 t/ha. Nicméně v následujícím roce (1991) opět dochází k propadu výnosu jarního ječmene, a to na 4,70 t/ha, a v roce 1992 se jeho výnos dokonce snižuje pouze na 3,77 t/ha. V dalších šesti letech, až do roku 1998, nedosahuje výnos jarního ječmene ani 4 t/ha. V roce 2000 dochází k prudkému propadu výnosu, a to jen na 3,03 t/ha. V dalších třech letech došlo k mírnému nárůstu; v roce 2001 a 2002 přes 3,7 t/ha a v roce 2003 na 3,91 t/ha. Následně v roce 2004 dochází opětovně ke zvýšení výnosu jarního ječmene na necelých 5 t/ha (4,91 t/ha). Tento stav však netrval příliš dlouho. Již v roce 2005 výnos klesl na 4,15 t/ha, v roce 2006 na 3,55 t/ha a v roce 2007 pod na 3,44 t/ha. Během dalších dvou let, 2008 a 2009, však dochází opět k vzestupu výnosu jarního ječmene na více než 4 t/ha, v roce 2008 dokonce na 4,64 t/ha. Opětovný propad nastává v roce 2010, a to na 3,91 t/ha. O rok později, tedy v roce 2011, dochází k navýšení jeho výnosu o 1,04 t/ha, tedy na hodnotu 4,95 t/ha. Také od tohoto roku do současné doby neklesá výnos jarního ječmene pod 4 t/ha. Naopak, v období let 2011 až 2019 dochází k velmi skokovému nárůstu jeho výnosů nad 5 t/ha. Stalo se tak v letech 2014, 2015 a 2016. V roce 2015 a 2016 na hodnotu přesahující 5,4 t/ha, obdobně jako v roce 1990, a v roce 2014 na úctyhodných 5,56 t/ha. Což byl v tomto roce zároveň nejvyšší dosažený výnos jarního ječmene za dané sledované časové období (1989 až 2019). V roce 2017 a 2018 se již ale výnos jarního ječmene znovu mírně propadá, na úroveň mezi 4,9 až 5 t/ha. Podle odhadu ČSÚ k červenci 2019 se měl jeho výnos znovu nepatrně zvýšit ke hranici 5 t/ha.

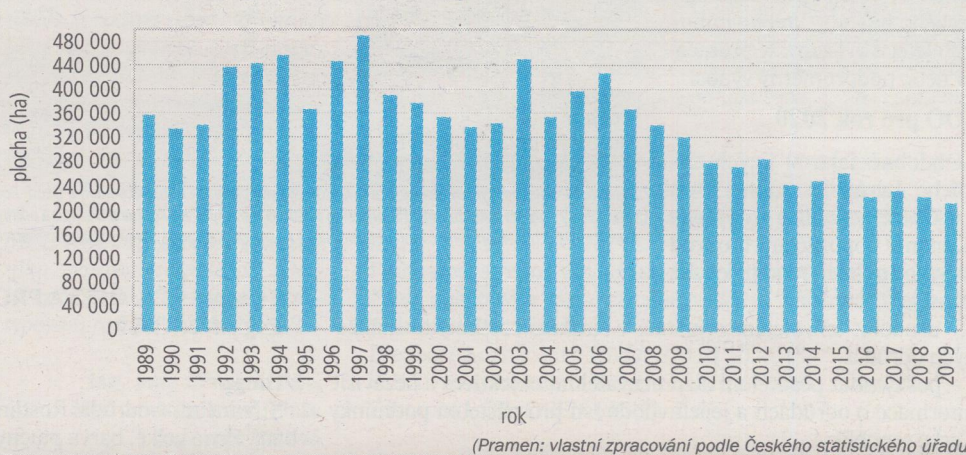
Závěrem

Pěstování jarního ječmene v České republice zaznamenalo od roku 1989 do roku 2019 značné kolísání jak z pohledu osevních ploch, tak i výnosů. Jeho pozice se vlivem snížených osevních ploch v posledních deseti letech ve struktuře obilnin i mezi ostatními plodinami zásadně změnila. Důvodů snížení jeho osevních ploch může být více. Lze ho dávat do souvislosti s klesajícím počtem prasat v České republice, a tím pádem i s následným snížením jeho spotřeby v krmných směsích. Dalším, ale závažnějším důvodem je, že dochází i k úbytku ploch dobrých předplodin (např. cukrovky a brambor) a jejich zastoupení v osevním postupu. Což může mít vliv nejen na velikost osevních ploch jarního ječmene, ale také na výši jeho výnosů v jednotlivých ročnících. K tomu se váže i skutečnost, že především dochází ke ztrátě staré půdní síly, která je pro jarní ječmen velmi významná. Kromě úbytku dobrých předplodin se málo hnojí chlévským hnojem, na polích

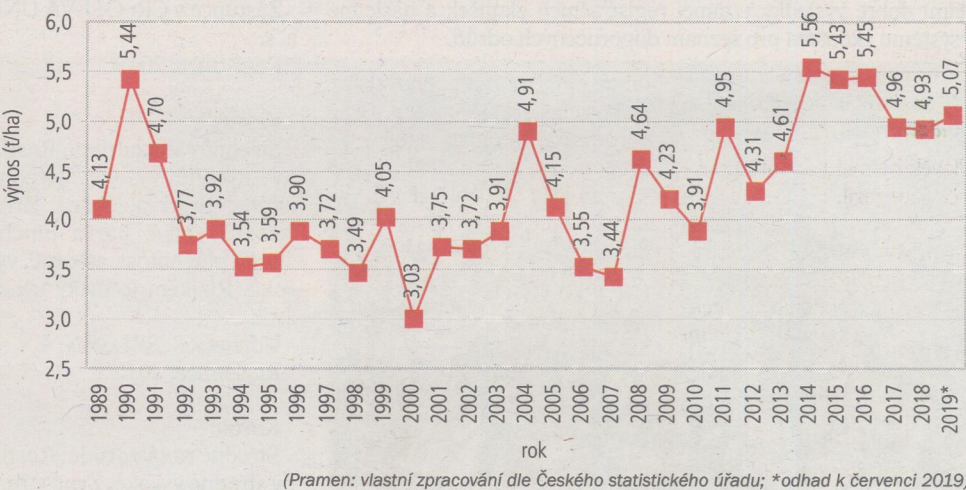
Graf 1 – Vývoj osevních ploch a výnosů ječmene v Evropské unii (EU) v letech 1989–2017



Graf 2 – Vývoj osevních ploch jarního ječmene v České republice v letech 1989–2019



Graf 3 – Vývoj výnosů jarního ječmene v České republice v letech 1989–2019



(Pramen: vlastní zpracování dle Českého statistického úřadu; *odhad k červenci 2019)

zůstává více slámy, která se nevyužívá v živočišné výrobě a je následně rezervoárem mnoha chorob. Další příčina proměnlivosti výnosů jarního ječmene může spočívat také v nesprávné používané pěstební technologii.

Nicméně hlavní příčinou kolísání výnosu (i kvality) jarního ječmene lze hledat spíše v častějším výskytu suchého a teplého počasí, které převládá v posledních letech na území České republiky. Vlivem těchto změn v průběhu roku dochází ke zvyšujícímu se vláhovému deficitu, což se pak negativně odráží na výši výnosu (i kvalitě) jarního (sladovníckého) ječmene. Dokonce vlivem změny klimatu, v podobě zvýšeného výskytu suchých období s nedostatkem srážek, dochází k úbytku optimálních pěstitelských oblastí jarního ječmene. To následně rovněž může vést k možnému poklesu jeho výměry v České republice.

A jaká bude budoucnost pěstování jarního ječmene v České republice? Můžeme říci, že jeho pěstování u nás má, i přes některé zmíněné problémy, i nadále velký potenciál. Je plodinou stále ekonomicky výhodnou, zároveň i významně exportně zajímavou komoditou, s jistým odbytem do budoucna. Není tedy důvod ke snižování ploch. Naopak lze předpokládat, že výměra jarního ječmene by se mohla opět zvyšovat s rostoucí spotřebou piva a sladu. Rostoucí poptávka po kvalitní komoditě by mohla být spojena se zvýšenou výkupní cenou. Do budoucna se tak otevírají pro naše zemědělce, kteří budou pěstovat vhodné, kvalitativně odolné odrůdy jarního ječmene, velké odbytové možnosti nejen na území ČR, ale také i v zahraničí. Lze tedy předpokládat, že si jarní ječmen udrží i nadále své důležité místo mezi ostatními pěstovanými plodinami, především pak mezi jarními obilninami. Protože zůstane snad do budoucna pro české zemědělce lukrativní a dobře prodejnou plodinou.

Téma týdne připravil David Bouma